

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора ЗВО, завідувача кафедри факультетського акушерства і гінекології Національного медичного

університету імені О.О. Богомольця **Бенюка Василя Олексійовича**

на дисертаційну роботу аспірантки кафедри акушерства і гінекології № 1

Низової Ольги Анатоліївни

на тему «*Прогнозування та профілактика генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку різних соматотипів*», яка представлена до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДФ 05.600.174 при Вінницькому національному медичному університеті ім. М.І. Пирогова, яка створена згідно до наказу ректора ЗВО ВНМУ ім. М.І. Пирогова № 74 від 01 травня 2026 року на підставі рішення Вченої ради ВНМУ ім. М.І. Пирогова протокол № 10 від 30 квітня 2026 року з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Ступінь актуальності обраної теми.

Охорона здоров'я дітей та підлітків є стратегічним завданням держави, оскільки саме ця вікова група формує майбутній репродуктивний, інтелектуальний та економічний потенціал країни. Останніми роками спостерігається стійка тенденція до погіршення соматичного та репродуктивного здоров'я дівчат юнацького віку. Серед спектра гінекологічної патології підлітків особливу тривогу викликає неухильне зростання частоти генітального ендометріозу.

Генітальний ендометріоз тривалий час вважався патологією жінок зрілого репродуктивного віку. Проте сучасні клінічні спостереження доводять, що витоки цього захворювання часто криються в періоді пубертату та становлення менструальної функції. Головною проблемою ендометріозу в юнацькому віці є тривалий латентний перебіг та відсутність специфічних патогномічних симптомів. Синдром хронічного тазового болю та дисменорея часто

розцінюються як «фізіологічна норма» для підлітків, що призводить до катастрофічної затримки в діагностиці (від 7 до 12 років). За цей час хвороба прогресує, викликаючи глибокі анатомічні та функціональні порушення органів малого таза, формування спайкового процесу та, як наслідок, незворотне безпліддя в майбутньому.

Пошук нових, неінвазивних та високодостовірних критеріїв раннього прогнозування ендометріозу є одним із найактуальніших завдань сучасної медицини. У цьому аспекті особливий науковий інтерес викликає вивчення конституціональних особливостей організму (соматотипів). Соматотип людини є стійким, генетично детермінованим макроморфологічним маркером. Відомо, що певні типи статури чітко корелюють із характером метаболізму, особливостями нейроендокринного реагування, базовим рівнем статевих стероїдів та станом імунної системи. Визначення соматотипологічних маркерів схильності до ендометріозу дозволяє розкрити нові ланки його патогенезу та виокремити групи високого ризику ще на доклінічному етапі.

Розробка та впровадження алгоритму прогнозування генітального ендометріозу з урахуванням соматотипу дозволяє відійти від уніфікованого підходу в підлітковій гінекології та перейти до принципів персоналізованої медицини.

Таким чином, дослідження, присвячені вивченню генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку різних соматотипів, є науково обґрунтованими та практично значущими.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Низової Ольги Анатоліївни на тему «Прогнозування та профілактика генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку різних соматотипів» є беззаперечно актуальною, оскільки присвячена вирішенню важливої та до кінця не вирішеної проблеми сучасної гінекології дитячого та підліткового віку — збереженню репродуктивного потенціалу дівчат на етапі становлення менструальної функції шляхом розробки інноваційних, неінвазивних та патогенетично обґрунтованих методів доклінічного предиктивного скринінгу з урахуванням індивідуально-

конституціональних особливостей пацієнток.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертаційна робота Низової Ольги Анатоліївни виконана на високому науково-методичному рівні та відповідає сучасним вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Автором проведено ґрунтовний аналіз вітчизняних і зарубіжних джерел літератури, що дозволило комплексно оцінити сучасний стан проблеми генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку різних соматотипів, визначити дискусійні та недостатньо вивчені аспекти, а також сформулювати чітку, науково обґрунтовану мету і завдання дослідження.

Дослідження базується на достатній за обсягом клінічній вибірці із застосуванням сучасних методологічних підходів. Автором проведено анамнестичне, комплексне клініко-лабораторне (з визначенням рівня статевих гормонів), антропологічне, соматотипологічне та сонографічне обстеження матки й яєчників пацієнток. Для обробки отриманих результатів використано сучасні методи статистичного аналізу, що забезпечило належний рівень достовірності та інформативності отриманих даних.

Отримані результати є систематизованими, логічно структурованими, статистично обґрунтованими та зіставними з даними сучасної наукової літератури. Висновки дисертаційної роботи є аргументованими, відповідають поставленим завданням та відображають основний зміст проведеного дослідження. Практичні рекомендації мають чітку клінічну спрямованість і можуть бути використані для оптимізації підходів до прогнозування та профілактики генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку різних соматотипів.

Результати дисертаційного дослідження повною мірою висвітлені у наукових публікаціях автора. За темою роботи опубліковано 11 наукових праць, з яких 6 статей у фахових виданнях України, з них одна вийшла у виданні, що відноситься до міжнародної наукометричної бази Scopus та одна у виданні

міжнародної наукометричної бази Web of Science; 4 публікації у матеріалах науково-практичних конференцій та вийшло одне свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір.

Зазначені публікації відображають основні наукові положення та результати дисертації, підтверджують їх апробацію у фаховому науковому середовищі та відповідають встановленим вимогам щодо публікаційної активності здобувача ступеня доктора філософії. Загалом дисертаційна робота та наукові праці автора характеризуються належним теоретичним і методичним рівнем, внутрішньою логічною узгодженістю та завершеністю, що свідчить про самостійність виконаного дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у комплексному вирішенні наукового завдання щодо покращення репродуктивного здоров'я дівчат юнацького віку шляхом оптимізації методів прогнозування генітального ендометріозу.

В ході проведених досліджень уперше між практично здоровими та хворими на генітальний ендометріоз українськими дівчатами без та з урахуванням соматотипу встановлені достовірні або тенденції відмінностей більшості обхватних розмірів тіла, товщини шкірно-жирових складок, компонентів соматотипу та показників компонентного складу маси тіла. Встановлені між практично здоровими та хворими дівчатами розбіжності ширини дистальних епіфізів довгих трубчастих кісток кінцівок є проявом «субпатологічного» конституціонального типу при даній патології. При порівнянні антропосоматотипологічних показників між хворими на генітальний ендометріоз дівчатами різних соматотипів уперше у представниць мезоморфного соматотипу встановлені більші значення маси тіла, індексу маси тіла, практично усіх обхватних, поперечних розмірів тіла та товщини шкірно-жирових складок, ендометріозу.

та мезоморфного компонентів соматотипу, м'язового компоненту маси тіла за Матейко й Американським інститутом харчування та жирового компоненту маси тіла за Матейко і за Сірі та менші значення довжини тіла й екоморфного компоненту соматотипу, ніж у хворих дівчат екоморфного соматотипу.

Вперше між практично здоровими та хворими на генітальний ендометріоз українськими дівчатами без та з урахуванням соматотипу в різні фази менструального циклу встановлені достовірні або тенденції відмінностей сонографічних розмірів матки та і рівня статевих гормонів.

Вперше на основі особливостей показників будови та розмірів тіла або сонографічних розмірів матки та яєчників у різні фази менструального циклу розроблені та проведено аналіз достовірних високоінформативних дискримінантних моделей можливості виникнення генітального ендометріозу як в українських дівчат без урахування соматотипу, так і у представниць мезоморфного, екоморфного та екто-мезоморфного соматотипів.

Отримані результати розширюють наукові уявлення про патогенетичні механізми генітального ендометріозу, обґрунтовують доцільність комплексної оцінки факторів ризику та створюють підґрунтя для впровадження ефективних алгоритмів прогнозування у клінічну практику.

Основні наукові положення та результати дослідження повною мірою відображені в опублікованих працях здобувача. Матеріали статей і тез конференцій послідовно висвітлюють ключові етапи виконання роботи та підтверджують достатній рівень апробації отриманих даних.

Наукова обґрунтованість та відповідність темі дисертації отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Мета і завдання дослідження визначені дисертантом у повній відповідності до тематики роботи та логічно узгоджуються з обраним науковим напрямом. Запропонований комплекс методів дослідження адекватний поставленим цілям і забезпечує їх всебічну реалізацію. Використані анамнестичні, клініко-

лабораторні, антропометричні, соматотипологічні та сонографічні методики є сучасними, валідованими та такими, що гарантують високий рівень достовірності й об'єктивності отриманих результатів. Формування вибірки пацієнтів, а також визначення критеріїв включення і виключення здійснено коректно та з урахуванням завдань дослідження. У роботі використано комплексне обстеження 89 українських дівчат (віком від 16 до 18 років) хворих на генітальний ендометріоз. Встановлення діагнозу генітального ендометріозу проводився згідно оновленої настанови Європейської асоціації репродукції людини та ембріології (ESHRE) щодо менеджменту жінок з ендометріозом. Усі обстеження були проведені за інформованою згодою. В якості контрольної групи з банку даних науково-дослідного центру Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова були взяті первинні антропометричні, соматотипологічні (мезоморфи – 28; ектоморфи – 20; екто-мезоморфи – 14; ендомезоморфи – 16), сонографічні показники матки та яєчників у відповідні фази менструального циклу 78 практично здорових українських дівчат. Статистичне опрацювання матеріалу виконано ретельно із застосуванням адекватних методів аналізу, які відповідають структурі даних та поставленим дослідницьким завданням, що гарантує обґрунтованість висновків. Представлені у роботі результати, сформульовані наукові положення, підсумкові висновки та практичні рекомендації повністю відповідають темі дисертації, логічно впливають з отриманих даних і є належним чином аргументованими з наукової точки зору.

Таким чином, наукові результати дисертації цілком відповідають темі дослідження, підтверджують її актуальність і забезпечують наукову основу для впровадження у клінічну практику.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертаційна робота Низової Ольги Анатоліївни, присвячена підвищенню ефективності прогнозування та профілактики генітального ендометріозу у дівчат

юнацького віку різних соматотипів, виконана на сучасному науково-практичному рівні та повністю відповідає визначеним меті й завданням дослідження.

Обсяг клінічного матеріалу є достатнім і репрезентативним для вирішення поставлених наукових завдань та отримання достовірних результатів. Побудова роботи, логіка її структури, обраний дизайн та послідовність реалізації етапів дослідження характеризуються методичною виваженістю та науковою обґрунтованістю.

У роботі використано сучасні, інформативні та адекватні меті дослідження методи. Застосовано комплекс клінічних, лабораторних та інструментальних підходів. Отримання первинних даних, їх статистична обробка та подальше представлення результатів у текстовій, табличній і графічній формах виконані системно, коректно та відповідно до сучасних наукових стандартів. Аналіз дисертаційної праці Низової О.А. дає підстави дійти висновку, що дослідження реалізоване на високому науковому рівні, а здобувач продемонстрував належне володіння методологією наукового пошуку та дослідницькою культурою, які відповідають вимогам, встановленим для претендентів на науковий ступінь доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження.

Проведене дослідження має суттєве значення для сучасної медичної науки та практичної гінекології, оскільки спрямоване на вдосконалення підходів до прогнозування та профілактики генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку. Робота орієнтована на впровадження клінічно доступних та інформативних методів оцінки ризику розвитку генітального ендометріозу на основі антропометричних маркерів, що дозволяє оптимізувати систему медичного супроводу дівчат юнацького віку.

Практичне значення отриманих результатів полягає у інтеграції соматотипування у діагностичний алгоритм що відкриває можливості для раннього виявлення патології ще на доклінічному етапі. Це мінімізує потребу в

агресивних неінвазивних та інвазивних втручаннях, зменшує тривалість діагностичного розриву та забезпечує перехід до персоналізованої превентивної медицини, спрямованої на збереження фертильності та репродуктивного здоров'я майбутнього покоління.

Дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідної теми кафедри акушерства і гінекології №1 Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова: «Прогнозування та профілактика розвитку та функції жіночої репродуктивної системи в різні вікові періоди та корекція виявлених порушень», (№ державної реєстрації 0116U005804), що підтверджує її відповідність пріоритетним напрямкам розвитку сучасної медичної науки.

Отримані результати доповнюють існуючі наукові дані щодо патогенетичних механізмів розвитку генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку, розкриваючи роль конституціонально-анатомічних чинників як біологічних маркерів схильності до цієї патології. Це розширює фундаментальні уявлення підліткової гінекології про гетерогенність перебігу ендометріозу та створює теоретичну базу для розробки нових напрямів персоналізованої превентивної допомоги.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому.

Дисертація Низової О.А. викладена українською мовою, побудована за класичною схемою та оформлена відповідно до чинних вимог. Робота викладена на 217 сторінках українською мовою (з яких 128 сторінок залікового машинописного тексту) і складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів, вступу, огляду літератури, загальної методики й основних методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, аналізу й узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних літературних джерел, з яких 10 викладені кирилицею і 223 – латиницею, а також чотирьох додатків. Дисертація ілюстрована 80 рисунками та 29 таблицями. Структура та логіка викладу забезпечують цілісність сприйняття матеріалу, послідовне розкриття теми

дослідження та аргументованість отриманих результатів.

У вступі автор переконливо обґрунтовує актуальність теми, визначає мету і завдання дослідження, об'єкт і предмет роботи, розкриває наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, а також їх зв'язок із науково-дослідними темами кафедри. Представлено відомості про апробацію результатів дослідження, їх впровадження у практику закладів охорони здоров'я та освітній процес.

Огляд літератури побудований на ґрунтовному аналізі сучасних вітчизняних і міжнародних джерел та свідчить про високий рівень володіння дисертантом методами аналізу і синтезу наукової інформації. У розділі систематизовано сучасні дані щодо поширеності та соціально-економічних аспектів наслідків ендометріозу у світі, ролі антропометрії у прогнозуванні перебігу і ризику виникнення патологій: вітчизняний та міжнародний досвід. Висвітлено сучасні підходи щодо вивчення зв'язку між соматотипологічними показниками та захворюваннями жіночої репродуктивної системи, а також окреслено дискусійні питання, що обґрунтовує доцільність проведення власного дослідження.

У розділі «Матеріали та методи дослідження» детально представлено дизайн дослідження, критерії включення та виключення, характеристику клінічних груп, а також перелік застосованих клінічних, лабораторних та інструментальних методів. Описано сучасні підходи до статистичної обробки даних із використанням непараметричних методів оцінки. Окремо висвітлено етичні аспекти дослідження, підтверджено відповідність роботи вимогам біоетики та міжнародним нормативним документам. Чіткість і структурованість розділу забезпечують відтворюваність дослідження та підтверджують його методологічну обґрунтованість.

У розділі 3 «Особливості клініко-анамнестичних показників в українських дівчат хворих на генітальний ендометріоз без та з урахуванням соматотипу» автором проведено комплексний аналіз клініко-анамнестичних, соматичних, гінекологічних факторів ризику.

Показано, що найбільш виражені розбіжності клініко-анамнестичних показників у хворих на генітальний ендометріоз українських дівчат встановлені для частоти появи менархе у відповідному віці, ознак розвитку молочних залоз по шкалі Таннера та регулярності менструального циклу між представницями мезоморфного та ектоморфного соматотипів.

У розділі 4 «Особливості антропометричних і соматотипологічних показників в українських дівчат хворих на генітальний ендометріоз без та з урахуванням соматотипу» представлено результати проспективного контрольованого дослідження. Автором вивчено особливості тотальних, обхватних, поперечних розмірів тіла, товщини шкірно-жирових складок і компонентів соматотипу та показників компонентного складу маси тіла.

Показано, що при порівнянні антропометричних і соматотипологічних показників між практично здоровими та хворими на генітальний ендометріоз українськими дівчатами без урахування соматотипу та представниць мезоморфного, ектоморфного та екто-мезоморфного соматотипів встановлені багаточисельні статистично значущі або тенденції відмінностей обхватних і поперечних розмірів тіла, товщини шкірно-жирових складок на кінцівках і тулубі та компонентів соматотипу й показників компонентного складу маси тіла, що створює передумови для розуміння конституціональних факторів ризику даного захворювання. Також встановлені багаточисельні статистично значущі або тенденції відмінностей антропо-соматотипологічних показників при їх порівнянні між хворими дівчатами різних соматотипів (в більшості випадків більші значення у представниць мезоморфного соматотипу порівняно з дівчатами ектоморфного соматотипу).

У розділі 5 наведено результати особливостей сонографічних показників матки та яєчників без і з урахуванням соматотипу та рівня статевих гормонів у різні фази менструального циклу в українських дівчат хворих на генітальний ендометріоз. Порівняльний аналіз засвідчує, що між практично здоровими та хворими на генітальний ендометріоз українськими дівчатами без урахування соматотипу та представниць мезоморфного, ектоморфного та екто-

мезоморфного соматотипів встановлені багаточисельні статистично значущі відмінності між сонографічними розмірами матки (довжина тіла й товщини ендометрію в фолікулярну фазу менструального циклу та усіх розмірів в лютеїнову фазу менструального циклу) або яєчників (більшості розмірів як в фолікулярну, так і в лютеїнову фазу менструального циклу), а також рівня більшості статевих гормонів у різні фази менструального циклу між практично здоровими та хворими на генітальний ендометріоз дівчатами загальних груп. Практично не встановлено достовірних або тенденцій відмінностей величини сонографічних розмірів матки або яєчників та рівня статевих гормонів у різні фази менструального циклу між хворими дівчатами різних соматотипів.

Шостий розділ містить результати дискримінантних моделей можливості виникнення генітального ендометріозу в українських дівчат у залежності від особливостей антропометричних і соматотипологічних показників або сонографічних показників матки та яєчників. Було показано, що в українських дівчат на основі особливостей антропо-соматотипологічних показників або особливостей сонографічних розмірів матки та яєчників побудовані достовірні дискримінантні моделі, які дозволяють з високою ймовірністю прогнозувати можливість виникнення генітального ендометріозу як у представниць без урахування соматотипу, так і у дівчат мезоморфного, ектоморфного та екто-мезоморфного соматотипів.

У сьомому розділі проведено системний аналіз і узагальнення результатів із порівнянням із даними вітчизняних та зарубіжних досліджень, що дозволило зробити глибокі теоретичні висновки. Кожен розділ завершується проміжними висновками та переліком наукових публікацій. Науковий матеріал викладено послідовно й повно, що забезпечує цілісне сприйняття дослідження. Узагальнені висновки та практичні рекомендації дисертації повністю відповідають меті та завданням роботи. Список використаних джерел містить достатню кількість сучасних вітчизняних і зарубіжних публікацій, що підтверджує ретельне опрацювання літератури за темою дослідження.

Загалом дисертація є завершеною науковою працею, структурованою, логічно побудованою та внутрішньо узгодженою, що повністю відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці.

Результати дисертаційної роботи Низової О.А., викладені у дисертації та наукових публікаціях, доцільно широко впроваджувати у наукову, освітню та клінічну діяльність кафедр акушерства та гінекології закладів вищої медичної освіти, а також у практичну роботу лікарів акушерів-гінекологів.

Отримані результати щодо факторів ризику генітального ендометріозу реалізовані у комп'ютерній програмі “Patient Metric Report” для діагностики ризиків виникнення генітального ендометріозу в українських дівчат на підставі ґрунтовного вивчення комплексу особливостей розмірів тіла.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Дисертаційна робота Низової Ольги Анатоліївни виконана і оформлена на належному рівні відповідно до сучасних вимог. Структура роботи є повною, матеріал подано послідовно й логічно, на високому науковому рівні викладу. Разом із тим, у тексті зрідка трапляються дещо ускладнені формулювання та поодинокі технічні помилки, які не впливають на змістову складову та загальну наукову цінність роботи. У межах наукової дискусії хотілося б почути відповіді на такі запитання:

1. Чому дослідження проводилось серед дівчат юнацького віку? Чи можна екстраполювати результати на жінок репродуктивного віку?

2. Чому Ви обрали саме класифікацію соматотипів, яку використали у дослідженні? Які її переваги та обмеження?

Дані про відсутність порушень академічної доброчесності.

За результатами аналізу матеріалів дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць здобувача порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Низової Ольги Анатоліївни є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею. У роботі належним чином наведені посилання на використані джерела літератури, коректно відображено результати інших дослідників, дотримано вимог щодо цитування та оформлення наукового тексту. Отримані результати є власними напрацюваннями автора, їх апробація та публікація здійснені з дотриманням чинних нормативних вимог. Таким чином, дисертаційна робота відповідає принципам академічної доброчесності та етичним стандартам проведення наукових досліджень.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Низової Ольги Анатоліївни *«Прогнозування та профілактика генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку різних соматотипів»*, виконана під керівництвом завідувача кафедри акушерства та гінекології №1 Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, доктора медичних наук, професора Чайки Григорія Васильовича, представлена для здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина», є самостійною завершеною науковою працею, що вирішує актуальне завдання сучасної гінекологічної практики щодо оптимізації методів прогнозування та профілактики генітального ендометріозу у дівчат юнацького віку. Отримані у роботі результати суттєво поглиблюють сучасні наукові уявлення про патогенетичні механізми розвитку генітального ендометріозу у підлітковому віці через призму конституціональної антропології. Поєднуючи клініко-анамнестичні, інструментальні та лабораторні маркери з особливостями соматотипу пацієнток, авторка сформувала принципово новий, персоніфікований підхід у дитячій та підлітковій гінекології.

За актуальністю теми, науковою новизною, методичним рівнем виконання, обсягом проведених клінічних досліджень, достовірністю отриманих результатів, практичною значущістю, повнотою висвітлення результатів у наукових публікаціях та їх апробацією на науково-практичних конференціях дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 21 березня 2022 р. № 341, від 19 травня 2023 р. № 502 та від 03 травня 2024 р. № 507.

Дисертація Низової Ольги Анатоліївни повністю відповідає вимогам до наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри факультетського акушерства
і гінекології Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця,
доктор медичних наук, професор

Василь БЕНЮК